

Stanisław Garlicki

Adwokaci ograniczeni w wykonywaniu zawodu

Palestra 3/10(22), 24-30

1959

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

STANISŁAW GARLICKI

adwokat

Adwokaci ograniczeni w wykonywaniu zawodu

I

Jedną z podstawowych zasad ustroju adwokatury stanowi *incompatibilitas* tego zawodu z szeregiem innych stanowisk i funkcji. W szczególności prawo o ustroju adwokatury przewidywało i przewiduje niemożność łączenia zawodu adwokata ze stanowiskiem funkcjonariusza państwowego.

U podłoża tego zakazu leży przekonanie, że tego rodzaju łączenie stanowiska nie dałoby się pogodzić z niezawisłością adwokata, konieczną do właściwego wykonywania przez niego swych funkcji zawodowych, obrońcy bądź pełnomocnika procesowego przede wszystkim. Podległość służbowa funkcjonariusza państwowego mogłaby doprowadzić do trudnych sytuacji, gdyby taki funkcjonariusz mógł być jednocześnie adwokatem.

Dalszym motywem była obawa, by wykonywanie zawodu adwokackiego nie kolidowało z czynnościami funkcjonariusza państwowego, ubocznie zaś chodziło również o to, by zarówno funkcjonariusz państwowy, jak i adwokat mógł poświęcać całość swego czasu spełnianiu właściwych czynności zawodowych. Zakaz łączenia z zawodem adwokata stanowiska sędziego i prokuratora jest ponadto szczególnie oczywisty ze względu na odmienność funkcji procesowych każdego z tych zawodów oraz nieuniknioną kolizję obowiązków i zadań.

II

Rozporządzenie Prez. RP z 7.10.1932 r. o prawie i ustroju adwokatury (Dz. U. Nr 86, poz. 733) zakazywało łączenia z zawodem adwokata stanowiska stałego funkcjonariusza państwowego z wyjątkiem stanowiska ministra, podsekretarza stanu lub profesora publicznej szkoły akademickiej.

kiej. Obszerniej to zagadnienie unormowała ustawa z 4.5.1938 r. o prawie o ustroju adwokatury (Dz. U. Nr 33, poz. 289). Ustawa ta wprowadziła w art. 82 zakaz łączenia z zawodem adwokata stanowiska funkcjonariusza państwowego, sędziego i prokuratora, żołnierza zawodowego w służbie czynnej, notariusza, asesora oraz pracownika notarialnego, pracownika samorządowego i pracownika pisarza hipotecznego. Zajmowanie jednego z tych stanowisk uzasadniało odmowę wpisu na listę, co wynikało z art. 87, który nakazywał skreślenie z listy adwokata w razie objęcia przez niego jednego z wyżej wymienionych stanowisk. Skoro objęcie jednego z tych stanowisk przez adwokata pociągało za sobą skreślenie go z listy, to piastowanie takiego stanowiska w chwili ubiegania się o wpis na listę uniemożliwiało dokonanie wpisu, w razie bowiem wpisania takiej osoby na listę należałoby ją bezzwłocznie sreślić ze względu na powołany wyżej art. 87.

Ustawa czyniła wyjątek dla pewnych stanowisk, mianowicie ministra, podsekretarza stanu, nauczyciela i pomocniczej siły naukowej w szkole akademickiej, nauczyciela nauk prawnych w szkole nieakademickiej oraz dla pracownika samorządu adwokackiego. Minister i podsekretarz stanu w czasie sprawowania urzędu nie mogli wykonywać zawodu adwokackiego (art. 82 ust.2). Istniała więc instytucja adwokata nie mogącego wykonywać swego zawodu. Zakaz wykonywania zawodu z mocy uchwały rady mógł dotyczyć i innych wypadków (art. 82 ust. 4 i art. 83). Wszystkie powyższe ograniczenia nie dotyczyły jednak spełniania funkcji radcy prawnego. Funkcjonariusz państwowy lub samorządowy będący radcą prawnym mógł uzyskać wpis na listę i wykonywać zawód adwokata.

III

Ten stan rzeczy istniał w chwili odzyskania niepodległości w 1945 r. Znane ówczesne warunki, konieczność odbudowy całego aparatu władzy państwowej, względy polityczne nakazujące sięgnąć do rezerwuaru sił prawnych części adwokatury sprawiły, że rygorystyczne przepisy art. 82 i nast. prawa o ustroju adwokatury z 1938 r. wymagały zmiany. Adwokaci powoływani na stanowiska państwowe niechętnie widzieli łączącą się z tym konieczność skreślenia z listy i opuszczenia szeregów adwokatury, a nie należy zapominać, że obejmowanie takich stanowisk przez adwokatów było w wielu wypadkach objawem ich obywatelskiej postawy, warunki bowiem bytowe funkcjonariuszy państwowych były niewątpliwie gorsze w porównaniu z tymi, które mogło wówczas zapewnić wykonywanie zawodu adwokackiego.

Ustawodawca uznał za konieczne uwzględnienie tej szczególnej sytuacji i dlatego jednym z pierwszych swych aktów, mianowicie dekretem z dn. 24.5.1945 r. (Dz. U. Nr 25, poz. 146) w brzmieniu dekretu z dnia 26.8.1946 r. (Dz. U. Nr 49, poz. 278), postanowił (art. 16), że do 1.9.1949 r. adwokatowi wolno objąć stanowisko funkcjonariusza państwowego lub pracownika samorządowego, przy czym w czasie pozostawania na tych stanowiskach adwokat nie wykonuje swego zawodu. Z mocy powyższego przepisu zajmowanie lub objęcie stanowiska funkcjonariusza państwowego lub pracownika państwowego nie uzasadniało skreślenia z listy adwokackiej. Ustawodawca nie odstąpił tu od swego zasadniczego stanowiska niemożności łączenia stanowisk, wymienionych w art. 82 prawa o ustroju adwokatury z 1938 r., z zawodem adwokata; uczynił jedynie chwilowy wyjątek, wyraźnie ograniczony w czasie do dn.1.9.1949 r., dla stanowisk funkcjonariuszy państwowych i pracowników samorządowych.

Ponieważ prawo o ustroju adwokatury z 1938 r. odróżniało w art. 82 stanowisko funkcjonariusza państwowego i pracownika samorządowego od stanowisk sędziego, prokuratora, żołnierza zawodowego w służbie czynnej i notariusza, przeto przepis art.16, mówiący tylko o funkcjonariuszu państwowym i pracowniku samorządowym, nie dotyczył innych stanowisk wymienionych w art. 82¹. Można wprawdzie podnieść, że w innym akcie prawnym tego samego czasu ustawodawca przez funkcjonariusza państwowego rozumie również m. i. sędziów i prokuratorów², ale po pierwsze — ustawodawca, przypisując pojęciu funkcjonariusza państwowego dla celów tego dekretu szersze znaczenie, uważał za konieczne oprzeć to na specjalnej normie (art. 1), w której określa, kogo uważa się za funkcjonariusza państwowego w rozumieniu dekretu, a po drugie — dekret z dn. 24.5.1945 r. nosi tytuł „O tymczasowych przepisach uzupełniających prawo o ustroju adwokatury” i wobec tego stosuje on niewątpliwie terminologię w takim znaczeniu, jak to czyniło

¹ W stosunku do pracowników zatrudnionych w wymiarze sprawiedliwości, a więc w szczególności w stosunku do sędziów i prokuratorów, istniał szczególnie przepis dekretu z dn. 22.2.1946 r. o rejestracji i przymusowym zatrudnieniu we władzach wymiaru sprawiedliwości osób mających kwalifikacje do objęcia stanowiska sędziowskiego (Dz. U. Nr 9, poz. 65) w brzmieniu dekretu z dn. 3.I.1947 r. (Dz. U. Nr 5, poz. 21) oraz art. 126 ust. 2 pkt 2 prawa o ustroju adwokatury z 1950 r. (Dz. U. Nr 30, poz. 275), dopuszczający możliwość łączenia tych stanowisk z zawodem adwokata bez prawa wykonywania zawodu. Zatrudnianie w trybie tych przepisów mogło nastąpić jednak tylko do 1951 r., a to z mocy ustawy z dn. 18.1.1951 r. (Dz. U. Nr 6, poz. 53).

² Dekret z dn. 14.5.1946 r. o tymczasowym uregulowaniu stosunku służbowego funkcjonariuszów państwowych (Dz. U. Nr 22, poz. 139).

prawo o ustroju adwokatury z 1938 r., to zaś prawo, jak podaliśmy wyżej, odróżnia w art. 82 funkcjonariuszy państwowych od innych wymienionych tam osób, w szczególności od sędziów i prokuratorów.

Moc obowiązująca przepisu art. 16 dekretu z dn. 24.5.1945 r. wygasła z dniem 1.9.1949 r. Z tą datą odżyły w pełni rygory art. 82 prawa o ustroju adwokatury z 1938 r. i — ściśle biorąc — należało skreślić z listy adwokatów wszystkie osoby korzystające z dobrodziejstw tego przepisu.

Praktycznie nie doszło do tego, gdyż wkrótce potem ukazała się ustawa z 27.5.1950 r. o ustroju adwokatury obowiązująca od 27.8.1950 r., która uchylili przepisy prawa o ustroju z 1938 r.

Ustawa z 1950 r. utrzymała dotychczasową *incompatibilitas* zawodu adwokackiego z szeregiem innych zawodów, określając je w art. 62³, podobnie jak to czyniła ustawa z 1938 r. Użyto jedynie nomenklatury właściwszej „pracownik państwowy” zamiast „funkcjonariusz”, chodziło bowiem o to, aby również pracownicy przedsiębiorstw i instytucji państwowych podlegali temu zakazowi, oraz pominięto nieaktualne już kategorie pracowników samorządowych i pracowników pisarza hipotecznego. Utrzymany został wyjątek dla radcy prawnego oraz dla nauczycieli i pracowników nauki. Nie objęła natomiast ustawa dobrodziejstwem tego przepisu ministrów i wiceministrów. Poza przepisami przejściowymi ustawa nie przewidziała zakazu wykonywania zawodu przez osoby wpisane na listę (pomijam oczywiście sankcje dyscyplinarne). Ponieważ zgodnie z art. 79 nieopuszczenie stanowiska przewidzianego w art. 62 uzasadnia skreślenie z listy adwokackiej, przeto ze względów wskazanych przy omawianiu ustawy z 1938 r. zajmowanie stanowiska z art. 62 stanowi przeszkodę do wpisu na listę.

Kierując się niewątpliwie tymi samymi względami, które przyświecały art. 16 dekretu, z 1945 r., wprowadził ustawodawca art. 123 w przepisach przejściowych i końcowych, ustanawiający wyjątek od rygoru art. 62.

Wyjątek ten został skonstruowany odmiennie od przepisu dekretu z 1945 r. Art. 123 dekretu zezwala adwokatowi na zajmowanie stanowisk przewidzianych w art. 62, tzn. zezwala na zajmowanie wszystkich przewidzianych w art. 62 stanowisk. Nie tylko więc stanowisko funkcjonariusza państwowego (pracownika państwowego), lecz także stanowisko sędziego, prokuratora, asesora sądowego, żołnierza zawodowego w służbie czynnej, notariusza i asesora notarialnego można łączyć z zawodem ad-

³ Według numeracji tekstu sprzed nowelizacji.

wokata. W tych wszystkich wypadkach adwokat nie może jednak wykonywać pracy zawodowej.

Art. 123 mówi o adwokacie. Powstaje pytanie, czy stosował się on również do osób ubiegających się o wpis na listę adwokacką. Ponieważ jest to przepis wyjątkowy, nie ulega więc wykładni rozszerzającej. Rozumieć go zatem należy w ten sposób, że wpisany na listę adwokat mógł objąć stanowisko wymienione w art. 62, natomiast osoba ubiegająca się o wpis na listę i zajmująca wymienione w art. 62 stanowisko nie mogła uzyskać wpisu. Za taką wykładnią przemawia i *ratio legis* tego przepisu. Chodziło przecież o to, by adwokat mógł objąć wymienione w art. 62 stanowisko, nie narażając się na skreślenie z listy, a nie o to, by wymienione w art. 62 ustawy osoby mogły uzyskać wpis na listę i stanowisko tytularnego adwokata, pozostając przy dotychczasowym zawodzie. Art. 123, rozszerzając zakres stanowisk, utrzymał jednocześnie ograniczenie w czasie, przesuając je do 31.12.1955 r.

W tym stanie rzeczy w okresie od 27.8.1950 r. do 31.12.1955 r. mogły nastąpić sytuacje, że adwokat powołany na stanowisko sędziego lub prokuratora pozostawał na liście adwokata, nie wykonując jednak zawodu.

V

Sformułowanie art. 123 wskazywało, że po 31.12.1955 r. miał zapanować w pełni stan rzeczy uznany przez ustawodawcę za normalny, tzn. że osoby zajmujące stanowiska z art. 62 i będące adwokatami albo porzucające stanowiska, albo ulegną skreśleniu z listy.

Nastąpiła tu jednak dalsza zmiana, ponownie zresztą z blisko rocznym opóźnieniem, w czasie którego osoby zajmujące stanowiska wymienione w art. 62 powinny były stanowiska te na wezwanie rad opuścić, a w razie nieuczynienia zadość temu wezwaniu powinno było nastąpić skreślenie ich z listy. W praktyce akcji tej nie przeprowadzono, a usankcjonowanie tego zaniechania przyniosła w swym art. 3 nowela z dnia 19.11.1956 r. (Dz. U. Nr 54, poz. 248), obowiązująca od dn. 28.11.1956 r. Przepis ten na czas nieokreślony odsunął realizację w całej pełni art. 62 (art. 60 według numeracji obecnego tekstu jednolitego — Dz. U. z 1959 r. Nr 8, poz. 41). Stanowi on, że nie skreśla się z listy tych adwokatów, którzy w dn. 31.12.1955 r. zajmowali stanowiska nie podlegające w myśl ust. 1 art. 62 (60) ustawy z dn. 27.5.1950 r. łączeniu z zawodem adwokata. Nie mogą oni wykonywać pracy zawodowej adwokata w czasie pozostawania na takich stanowiskach. Nowela skreśliła jednocześnie art. 123 ustawy z dn. 27.5.1950 r.

Sens art. 3 noweli jest dwojaki. Po pierwsze, ustawodawca uznał, że po 31.12.1955 r. nie zachodzi już w zasadzie potrzeba odstępstwa od art. 60⁴ ustawy z dn. 27.5.1958 r., nie zachodzi potrzeba pociągania do pracy w administracji państwowej adwokatów z pozostawieniem ich na liście adwokackiej. Objęcie więc po 31.12.1955 r. wymienionego w art. 60 stanowiska uzasadnia skreślenie z listy wpisanego adwokata. Po drugie, ustawodawca uznał, że nie należy skreślać z listy adwokatów, którzy w dn. 31.12.1955 r., tj. w dacie gdy jeszcze miał zastosowanie skreślony przez nowelę przepis art. 123 ustawy z dn. 27.5.1950 r., zajmowali jedno ze stanowisk wymienionych w art. 60. Ustawodawca nie tylko więc uszanował prawo nabyte przez tę grupę adwokatów, ale rozciągnął ich trwanie bez ograniczenia w czasie, zamknął jednak nowy dopływ do tej grupy adwokatów, czyniąc z niej niejako grupę „na wymarcu”.

VI

Powstaje jeszcze pytanie, jak się kształtuje sytuacja adwokata, który w dn. 31.12.1955 r. zajmował jedno ze stanowisk wymienionych w art. 60, nie został skreślony z listy w okresie między 31.12.1955 r. a 26.11.1956 r., po dniu zaś 31.12.1955 r. objął inne stanowisko, również wymienione w art. 60. Na przykład adwokat zatrudniony w dn. 31.12.1955 r. jako urzędnik administracyjny został z tego stanowiska zwolniony i powołany na sędziego z dniem 1.1.1957 r. Czy taki adwokat podlega skreśleniu z listy, czy też może na niej dalej pozostawać?

Uważam, że odpowiedzieć się należy za pierwszym z tych rozwiązań. Art. 3 noweli ma charakter przepisu statycznego, a nie dynamicznego. Ujmuje pewien stan rzeczy istniejący w dn. 31.12.1955 r. i z tym stanem, ale też tylko z tym stanem łączy określone konsekwencje. Przywilej z art. 3 dotyczy stanowisk zajmowanych w dn. 31.12.1955 r. Wszelkie stanowiska zajęte po tej dacie nie korzystają już z ochrony tego artykułu. Art. 3 noweli, mówiąc w końcowej części o niemożności wykonywania zawodu przez adwokatów zajmujących „takie stanowiska”, rozumie przez ten zwrot wymienione w art. 60 stanowiska zajmowane w dn. 31.12.1955 r.

Za powyższym poglądem przemawia także wykładnia teleologiczna. Ustawodawca uznał, że od 31.12.1955 r. nie należy łączyć stanowisk wymienionych w art. 60 z zawodem adwokata, uznał, że odpadły społeczne potrzeby uzasadniające dotychczasowe odstępstwa od tej zasady, a tylko nie chciał naruszać praw określonej grupy adwokatów, tj. tych, którzy

⁴ Podaję dalej numerację według tekstu jednolitego.

zajmowali w dn. 31.12.1955 r. stanowiska wymienione w art. 60. Osoby te obejmowały bowiem omawiane stanowiska pod rządem przepisów umożliwiających pozostawianie ich w adwokaturze, należało więc pozwolić im dalej na zajmowanie takich stanowisk bez skreślenia z listy. Objęcie jednak po dniu 31.12.1955 r. nowego, innego stanowiska wymienionego w art. 60 stwarza nową sytuację, która nie korzysta już z przywileju z art. 3 noweli. Obejmujący to nowe stanowisko musi sobie zdawać sprawę z tego, że nie da się ono pogodzić z pozostawianiem na liście adwokatów.